

Желанова В.,

професорка кафедри освітології та психолого-педагогічних наук
Факультету педагогічної освіти
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка,
докторка педагогічних наук, професорка,
Київ, Україна
v.zhelanova@kubg.edu.ua
ORCID iD 0000-0001-9467-1080

Паламар С.,

доцентка кафедри початкової освіти,
заступниця декана
Факультету педагогічної освіти з наукової роботи
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка,
кандидатка педагогічних наук, старша наукова співробітниця,
Київ, Україна
s.palamar@kubg.edu.ua
ORCID iD 0000-0001-6123-241X

САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ВЧИТЕЛІВ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: КОНЦЕПТУАЛЬНА ДЕТЕРМІНАЦІЯ

Актуальність поданої статті зумовлена глобалізаційними та євроінтеграційними трансформаціями сучасного суспільства, в якому освіта стає однією з базових інституцій, а вчитель закладу загальної середньої освіти (далі ЗЗСО) — її ключовою фігурою, здатною до постійного самовдосконалення протягом життя. Метою статті є визначення концептуальних детермінант самовдосконалення вчителів ЗЗСО. Проаналізовано вихідні базові феномени статті, якими є самовдосконалення та детермінація. Представлено ознаки самовдосконалення (усвідомленість, цілеспрямованість, цілісність, суб'єктна активність, дієвий та творчий характер, самодетермінованість). Обґрунтовано концептуальні детермінанти самовдосконалення вчителів, якими автори вважають: теорію особистості Г. Костюка, що детермінує логіку процесу самовдосконалення вчителя ЗЗСО у єдності з його саморозвитком у напрямі досягнення високого рівня професіоналізації; гуманістичні концепції А. Маслоу й К. Роджерса, що пов'язані з феноменом самоактуалізації особистості як бажанні самовираження, реалізації свого потенціалу та безперервного самовдосконалення; аксіопсихологічну концепцію особистості З. Карпенко, що базується на феномені аксіогенезу як руху з нижчих на вищі рівні ціннісно-сислової сфери особистості на засаді принципу інтегральної суб'єктності, що передбачає логіку відносно-, моно-, полі-, мета- та абсолютного суб'єкта, що детермінує певний послідовний алгоритм динаміки мотиваційно-ціннісних аспектів самовдосконалення вчителя ЗЗСО; суб'єктно-вчинкову психологію А. Татенка й А. Роменця, що оперує такими суттєвими для самовдосконалення вчителя категоріями, як-от: активність (ситуативна, надситуативна, інтегральна), ініціативність, відповідальність, ставлення до себе як суб'єкта діяльності; концепцію рефлексивної детермінації мотиваційної, смислової, суб'єктної сфери особистості В. Желанової, що зумовлює тлумачення рефлексії як наскрізного метапроцесу, що пронизує й зумовлює всі складові феномену самовдосконалення.

Ключові слова: самовдосконалення вчителів ЗЗСО, детермінація, психологічна концепція особистості, гуманістична психологія, аксіопсихологія, суб'єктно-вчинкова психологія, концепція рефлексивної детермінації.

© Желанова В., Паламар С., 2024
© Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2024

Постановка проблеми у загальному вигляді. Глобалізаційний та євроінтеграційний формат сучасного суспільства об'єктивно детермінує необхідність й доцільність реформування всіх ланок освіти як однієї з засадничих суспільних інституцій. При цьому особливе місце в загальній освітній траєкторії особистості посідає загальна середня освіта й вчитель як її ключова постать. Варто відзначити, що в умовах сьогодення збільшився функціонал вчителя. У процесі професійної діяльності він має надавати не тільки якісні освітні послуги, а й нести відповідальність за безпеку здобувачів освіти, за організацію освітнього процесу в умовах бомбосховища, вміти працювати з учнями, які мають травматичний досвід. До того ж в умовах ринкової економіки та необхідності відновлення всіх сфер суспільства, коли успіх корелюється у першу чергу з людським ресурсом, вчитель має озброїти учнів умінням цілепокладання у виборі життєвого шляху, у визначенні цінностей та установок, сформувати мотивацію вчитися впродовж всього життя, мобільність у виборі професії, при необхідності — її зміні, ґрунтовні компоненти саморегуляції, пов'язані з самоконтролем і самокорекцією. Отже сучасна ситуація стимулює вчителя до постійного професійного зростання на засаді самовдосконалення.

Певні питання професійного самовдосконалення вчителів в закладах загальної середньої освіти задекларовані в державних нормативно-правових документах, а саме: у законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), у Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (2016 р.), Положенні про атестацію педагогічних працівників (2022 р.), Концепції розвитку педагогічної освіти (2018 р.), Професійному стандарті вчителя ЗЗСО (2020) та ін.

Така багатоаспектна етимологія проблеми самовдосконалення зумовлює необхідність її порівняного вивчення, а саме: розгляд концептуальних детермінант, теоретичних засад та методичного супроводу готовності сучасного вчителя до самовдосконалення. Особливої доцільності набуває аспект проблеми, пов'язаний з розглядом концептуальних детермінант самовдосконалення, що стануть підґрунтям у визначенні загальної стратегії дослідження проблеми самовдосконалення сучасного вчителя ЗЗСО.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Цілісне дослідження самовдосконалення осо-

бистості у форматі монографії презентувала С. Грищенко. Проблема професійного самовдосконалення розглядається в студіях О. Балла, І. Беха, С. Максименка. Аспект особистісного самовдосконалення як форми усвідомленого саморозвитку майбутнього вчителя висвітлено в працях Н. Усімбаєвої. Питання самовдосконалення майбутніх учителів в контексті вирішення проблеми розвитку особистості розглянуто в наукових працях Г. Костюка. Ціннісна детермінація самовдосконалення обґрунтована в дисертаційній роботі Т. Северіної. Сутність самовдосконалення як чинника самоактивності особистості вивчав М. Боришевський. Процес самовдосконалення у контексті суб'єктності особистості та її вчинків досліджували В. Татенко, В. Роменець. Аспект поєднання самовдосконалення й самореалізації педагога розкрито в працях Г. Балла. Рефлексивний аспект самовдосконалення студіювали І. Бех, І. Зязюн. Самовдосконалення у контексті самоактуалізації та саморозвитку особистості розглянуто в студіях таких зарубіжних науковців, як-от: Р. Бернс, А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс. Науковий тезаурус проблеми самовдосконалення проаналізовано в статті Ю. Рій. Однак при значеній досить широкий дослідженості різних векторів феномену самовдосконалення, питання його концептуальних засад розглянуто лише аспектно.

Мета статті — визначити концептуальні детермінанти самовдосконалення вчителів ЗЗСО.

Виклад основного матеріалу. Визначимося з вихідними позиціями поданої статті, пов'язаними з феноменами самовдосконалення та детермінація. Самовдосконалення — це міждисциплінарний феномен, що досліджується в філософії, психології, педагогіці. Цей вектор проблеми було детально висвітлено у попередніх працях (Желанова, Рій, 2023). Ємка й ґрунтовна дефініція самовдосконалення представлена у студії Т. Яблонської. Авторка тлумачить самовдосконалення як вищу форму усвідомленого саморозвитку особистості, яка має на меті постійну внутрішню роботу над собою, результатом якої є особистість, що довела свій розвиток до можливої мети відповідно до загальнолюдських духовних цінностей (Яблонська, 2015). На думку Л. Сердюк, самовдосконалення є вищою формою самотворення, що полягає у творчому ставленні до власної особистості, у бажанні змінити, удосконалити себе (Самотворення у розвитку особистості: науково-методичний посібник, 2015).

Базуючись на окреслених тлумаченнях самовдосконалення, суттєвими ознаками самов-

досконалення вчителя ЗЗСО будемо вважати: усвідомленість, цілеспрямованість, цілісність, суб'єкту активність, дієвий та творчий характер, самодетермінованість.

Ураховуючи мету статті, пов'язану з визначенням концептуальної детермінації феномену самовдосконалення вчителів ЗЗСО, уточнимо, що феномен детермінації розуміємо як організовану систему причинно-наслідкових взаємозв'язків, що забезпечують ефективність певних процесів. У нашому випадку таким процесом є самовдосконалення вчителів ЗЗСО.

Розглянемо концептуальну детермінацію самовдосконалення вчителів ЗЗСО.

Ґрунтовною концептуальною детермінантою дослідження феномену самовдосконалення є *теорія особистості Г. Костюка*, в якій він розвиває ідеї культурно-історичної психологічної концепції щодо діалектики об'єктивного (зовнішнього) та суб'єктивного (внутрішнього) у розвитку особистості. На думку відомого фундатора вітчизняної психології, психічний розвиток особистості хоч і спрямовується суспільством, все ж здійснюється як процес, котрий саморозвивається у динаміці внутрішньо необхідного руху, «саморуху», джерелом якого є внутрішні суперечності, що зумовлюють рух від нижчих до вищих рівнів досконалості. Тобто, Г. Костюк тлумачив розвиток як внутрішній прогрес (Костюк, 1989). Суголосною є думка С. Максименка щодо факторів унікальності цілісної структури особистості, серед яких він виокремлює постійний саморух, саморозвиток особистості, «...в процесі якого весь час змінюється індивідуальний візерунок особистісних проявів, набуваючи все більш своєрідної і завершені форми» (Максименко, 2008, с. 7).

Отже, ці концептуальні ідеї зумовлюють логіку процесу самовдосконалення вчителя ЗЗСО у єдності з його саморозвитком у напрямі досягнення високого рівня його професіоналізації та особистісного зростання, й рушієм цього процесу є суперечності між можливостями й потребами особистості.

Суттєвою концептуальною детермінантою процесу самовдосконалення вчителів ЗЗСО вважаємо *гуманістичні концепції А. Маслоу й К. Роджерса*, що пов'язані з феноменом самоактуалізації особистості як бажанні самовираження, реалізації свого потенціалу та безперервного самовдосконалення, що є найвищою потребою особистості. А. Маслоу в своїй праці «Теорія мотивації людини» (Maslow, 1943) презентував відому «піраміду потреб людини», в якій представив їх певну ієрархію, визначаючи різні шляхи розвитку особистості. На дум-

ку А. Маслоу, зростання особистості залежить від спадково зумовленої внутрішньої природи та самості як «серцевини» цієї особистості (Maslow, 1943). Ключовим поняттям концепції К. Роджерса стала «тенденція актуалізації», а також визнання цінності й унікальності людської особистості та її досвіду протягом життя, що акумулюються в понятті «феноменальне поле»; введення поняття конгруентності; розуміння самооцінки як найважливішого компонента особистості (Rogers, 1954). У контексті нашого дослідження ми тлумачимо самоактуалізацію, з одного боку, як один із динамічних феноменів самовдосконалення, а з іншого — як його результат.

Варто відзначити як засадничу в процесі самовдосконалення вчителя ЗЗСО *аксіопсихологічну концепцію особистості*, що була обґрунтована й розроблена у студіях З. Карпенко. Ціннісно-цільовим стрижнем аксіопсихології, на думку науковиці, є аксіогенез, який «...являє собою розгортання її суб'єктивних здатностей у цілісній ситуації буття, що містить індивідуальний, власне суб'єктивний, соціально-особистісний, індивідуальний та універсальний рекурентні ряди з прогресивним ускладненням ціннісно-духових устремлінь особистості» (З. Карпенко, 2009, с. 11). Механізм аксіогенезу передбачає «поступальний перехід з нижчих на вищі рівні ціннісно-сислової свідомості» (В. Мицько, 2007, с. 9). При цьому суб'єктом аксіогенезу є особистість, розвиток ціннісно-сислової сфери якої базується на принципі інтегральної суб'єктності, згідно з яким здатність людини до саморегуляції проявляється у висхідній теологічній перспективі в континуумі: 1) відносного суб'єкта — людини як об'єкта соціального впливу, індивіда, носія інстинктивної активності, орієнтованого на ключову цінність «вітальність»; 2) монособ'єкта — людини як активного діяча, суб'єкта відносно індивідуальної діяльності згідно з виробленими соціальними нормами й культурними стандартами при домінуванні прагматичних цінностей; 3) полісуб'єкта — особистості як суб'єкта суспільно розподіленої діяльності зі сформованою ціннісною свідомістю і здатністю до морального самовизначення; 4) метасуб'єкта — індивідуальності, яка творчо збагачує панівну соціокультуру; 5) абсолютного суб'єкта — універсальності як суб'єкта духовної практики (Карпенко, 2009). Отже, зазначена логіка відносно-, моно-, полі-, мета- абсолютного суб'єкта аксіогенезу зумовлює певний послідовний алгоритм динаміки мотиваційно-ціннісних аспектів самовдосконалення вчителя ЗЗСО.

Проблема ціннісної детермінації особистісного самовдосконалення порушується в дисертаційній роботі Т. Северіної (Северіна, 2012). Авторка уводить до наукового обігу поняття «ціннісно-мотиваційна домінанта» як функціональне смислове утворення в структурі особистості майбутнього педагога, що визначає його зорієнтованість на розвиток та самовдосконалення у діяльності й містить когнітивну, афективну, смислову, стимулювальну та діяльнісну складову. Зазначена наукова позиція актуалізувала доцільність дослідження ціннісно-мотиваційної домінанти вчителів ЗЗСО

Суттєвою у контексті проблеми самовдосконалення вчителя ЗЗСО є *суб'єктно-вчинкова психологія* (В. Роменець, В. Татенко). Ґрунтовною є думка В. Татенка, який розглядає суб'єкта як інтегративний регулятивний центр внутрішнього світу людини та виводить за межу окремої діяльності. За В. Татенком, суб'єкт — це «істота, що самоінтегрується по «зростаючій» навколо своєї сутності, самостійно й творчо здійснює свою життєдіяльність і розвивається в цій якості протягом усього життя у формі особистості, індивідуальності...» (Татенко, 1996, с. 185). Автор виділяє три завдання, які вирішуються суб'єктом: пізнання й перетворення свого зовнішнього світу; пізнання та розвиток свого внутрішнього світу й себе як суб'єкта власного психічного життя й свого буття взагалі (Татенко, 1996). Дещо іншим є розуміння суб'єкта у В. Роменця, який виокремив вчинкову структуру відношень людини й світу. На його думку, суб'єкт виявляється у формі особистості, а форма прояву — це вчинок особистості (Роменець, 2006). Змістовні та динамічні характеристики особистості як суб'єкта втілюються в її суб'єктності, що містить суб'єктну позицію особистості, педагогічну активність, суб'єктний досвід, здатність до рефлексії, антиципації (Желанова, 2012, с. 110). Отже, у процесі самовдосконалення вчителя ЗЗСО для нас суттєвими є такі виміри суб'єктно-вчинкового підходу, як: активність (ситуативна, надситуативна, інтегральна), ініціативність, відповідальність, ставлення до себе як суб'єкта діяльності.

Процес самовдосконалення, його успішність значною мірою залежать від самоусвідомлення, від вміння визначити межі свого знання й незнання, від вміння подивитися на себе «очима інших», тобто реалізувати зворотний зв'язок. Отже, є очевидною рефлексивна детермінація феномену самовдосконалення. Традиційно в межах культурно-історичної концепції детермінаційні функції психіки трактувались в логіці від «соціального до індивідуального». У су-

часній психолого-педагогічній теорії доведено доцільність формули «від внутрішнього до зовнішнього», тобто рефлексивна детермінація певних особистісних феноменів. У наших попередніх працях доведена рефлексивна детермінація мотиваційної, смислової та суб'єктної сфер, на яких базується самовдосконалення (Желанова, 2015). Тобто *концепція рефлексивної детермінації* певних особистісних конструктів є однією із засадничих в процесі дослідження самовдосконалення вчителя ЗЗСО.

Висновок. На підставі викладеного маємо констатувати складність, багатоаспектність й міждисциплінарну природу феномену самовдосконалення. Суттєвими ознаками самовдосконалення вчителя ЗЗСО є усвідомленість, цілеспрямованість, цілісність, суб'єктна активність, дієвий та творчий характер, самодетермінованість. Визначаючи концептуальні детермінанти самовдосконалення вчителів ЗЗСО, розуміємо детермінацію як організовану систему причинно-наслідкових взаємозв'язків, що забезпечують ефективність певних процесів. Концептуальними детермінантами самовдосконалення вчителів є теорія особистості Г. Костюка, що детермінує логіку процесу самовдосконалення вчителя ЗЗСО у єдності з його саморозвитком у напрямі досягнення високого рівня професіоналізації; гуманістичні концепції А. Маслоу й К. Роджерса, що пов'язані з феноменом самоактуалізації особистості як бажанні самовираження, реалізації свого потенціалу та безперервного самовдосконалення; аксіопсихологічну концепцію особистості З. Карпенко, що базується на феномені аксіогенезу як руху з нижчих на вищі рівні ціннісно-смислової сфери особистості на засаді принципу інтегральної суб'єктності, що передбачає логіку відносно-, моно-, полі-, мета- та абсолютного суб'єкта, що детермінує певний послідовний алгоритм динаміки мотиваційно-ціннісних аспектів самовдосконалення вчителя ЗЗСО; суб'єктно-вчинкову психологію В. Роменця й В. Татенка, що оперує такими суттєвими для самовдосконалення вчителя категоріями, як-от: активність (ситуативна, надситуативна, інтегральна), ініціативність, відповідальність, ставлення до себе як суб'єкта діяльності; концепцію рефлексивної детермінації, що тлумачить рефлексію як наскрізний метапроцес, що пронизує й зумовлює всі складові феномену самовдосконалення. У контексті перспектив дослідження варто зауважити, що подальшого вивчення потребує аспект проблеми самовдосконалення, пов'язаний з розробленням методичного супроводу готовності вчителя ЗЗСО до професійного самовдосконалення.

ДЖЕРЕЛА

1. Желанова В. В. Суб'єктні феномени контекстного навчання майбутнього вчителя початкових класів. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2012. № 5 (240). С. 97–111.
2. Желанова В. В. Мотивація, смислова сфера та професійна суб'єктність майбутнього педагога у площині їх рефлексивної детермінації. *Компетентнісно зорієнтована освіта: якісні виміри*. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. С. 272–291.
3. Желанова В. В., Рій Ю. В. Дослідження феномену самовдосконалення в міждисциплінарному контексті. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2023. № 5(359). С. 15–21.
4. Карпенко З. С. Аксиологічна психологія особистості. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009. 512 с.
5. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. К. : Рад. школа, 1989. 608 с.
6. Максименко С. Д. Психологія особистості. *Медицинская психология*. 2008. № 3. С. 3–11.
7. Мицько В. М. Психологічні особливості аксіогенезу майбутніх психологів : автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Івано-Франківськ, 2007. 21 с.
8. Роменець В. А. Вчинок і повстання канонічної психології. *Людина. Суб'єкт. Вчинок : філософсько-психологічні студії*. К. : Либідь, 2006. С. 11–36.
9. Самотворення у розвитку особистості. За ред. Л. З. Сердюк. К. : Педагогічна думка, 2015. 93 с.
10. Северіна Т. М. Ціннісна детермінація особистісного самовдосконалення студентів у навчально-виховному процесі вищих педагогічних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Умань, 2012. 225 с.
11. Яблонська Т. Психолого-педагогічні умови активізації самовдосконалення особистості. *Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць інституту психології імені Г. С. Костюка*. К. : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2015. С. 712–721.
12. Maslow A. A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*. 1943. № 4. P. 370–396.
13. Rogers, K. R. *Psychotherapy and Personality Change*. Chicago, 1954. 344 p.

REFERENCES

1. Zhelanova, V. V. (2012). Subiektni fenomeny kontekstnoho navchannia maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv [Subjective Phenomena of contextual learning of the future primary school teacher]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka [Bulletin of Taras Shevchenko Luhansk National University]*, 5(240), 97–111 [in Ukrainian].
2. Zhelanova, V. V. (2015). Motyvatsiia, smyslova sfera ta profesiina subiektnist maibutnoho pedahoha u ploshchyni yikh refleksyvnoi determinatsii. *Kompetentnisno zoriientovana osvita: yakisni vymiry [Motivation, semantic sphere and professional subjectivity of the future teacher in the plane of their reflexive determination. Competence-oriented education: qualitative dimensions]*. Kyiv, Borys Grinchenko Kyiv University, 272–291 [in Ukrainian].
3. Zhelanova, V.V., Rii, Yu. V. (2023). Doslidzhenniafenomenu samovdoskonalennia v mizhdystyplinarnomu konteksti [Study of the phenomenon of self-improvement in an interdisciplinary context]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka [Bulletin of Taras Shevchenko Luhansk National University]*, 5(359), 15-21 [in Ukrainian].
4. Karpenko, Z. S. (2009). *Aksiolohichna psykhohihiia osobystosti [Axiological Psychology of Personality]*. Ivano-Frankivsk: Lileya-NV [in Ukrainian].
5. Kostyuk, G. S. (1989). *Navchalno-vykhovnyi protses i psykhichni rozvytok osobystosti [Educational Process and Mental Development of Personality]*. Kyiv: Radianska Shola [in Ukrainian].
6. Maksymenko, S. D. (2008). *Psykhohihiia osobystosti [Psychology of the Personality]*. *Medytsynskaia psykhohihiia [Medical Psychology]*, 3, 3–11 [in Ukrainian].
7. Mytsko, V. M. (2007). *Psykhohichni osoblyvosti aksiogenezu maibutnikh psykhohohiv [Psychological Features of Axiogenesis of Future Psychologists]*. Avtoreferat kandydatskoi dysertatsii [Abstract of candidate's dissertation]. Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].
8. Romenets, V. A. (2006). *Vchynok i povstannia kanonichnoi psykhohohii [Act and Rebellion of Canonical Psychology]*. *Liudyna. Subiekt. Vchynok: filozofsko-psykhohichni studii [Man. Subject. Action: Philosophical and psychological studies]*. Kyiv: Lybid, 11–36 [in Ukrainian].
9. Serdiuk, L. Z. (Ed.). (2015). *Samotvorennia u rozvytku osobystosti [Self-Creation in Personality Development]*. Kyiv: Pedahichna dumka [in Ukrainian].

10. Severina, T. M. (2012). Tsinnisna determinatsiia osobystisnoho samovdoskonalennia studentiv u navchalnovykhovnomu protsesi vyshchykh pedahohichnykh navchalnykh zakladiv [Valuable Determination of Personal Self-Improvement of Students in the Educational Process of Higher Pedagogical Educational Institutions]. *Kandydat 'ka dysertatsiia* [Candidate's dissertation]. Uman [in Ukrainian].
11. Yablonska, T. (2015). Psykholoho-pedahohichni umovy aktyvizatsii samovdoskonalennia osobystosti [Psychological-pedagogical minds activation of self-extensive specialness]. *Aktualni problemy psykholohii: zb. nauk. prats instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuka*, Kyiv: DP «Informatsiino-analitychne ahentstvo», 712–721 [in Ukrainian].
12. Maslow, A. A. (1943). Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 4, 370–396 [in English].
13. Rogers, K. R. (1954). *Psychotherapy and Personality Change*. Chicago [in English].

Zhelanova V., Palamar S.

**SELF-IMPROVEMENT OF TEACHERS AT GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS:
CONCEPTUAL DETERMINATION**

The relevance of the article is due to the globalisation and European integration transformations of modern society, in which education is becoming one of the basic institutions, and the teacher at a general secondary education institution (hereinafter referred to as GSEE) is its key figure capable of continuous self-improvement throughout life. The purpose of the article is to identify the conceptual determinants of the self-improvement of GSE teachers. The initial basic phenomena of the article are analysed, namely: 'self-improvement', and 'determination'. The signs of self-improvement (awareness, purposefulness, integrity, subjective activity, effective and creative character, self-determination) are presented. The conceptual determinants of teachers' self-improvement are substantiated, which the authors consider to be: H. Kostiuk's personality theory, which determines the logic of the process of self-improvement of a teacher of general secondary education in unity with his/her self-development towards achieving a high level of professionalism; humanistic concepts of A. Maslow and C. Rogers, related to the phenomenon of self-actualisation of the individual as a desire for self-expression, realisation of one's potential and continuous self-improvement; axiopsychological concept of personality of Z. Karpenko, which is based on the phenomenon of axiogenesis as a movement from lower to higher levels of the value-sense sphere of personality on the basis of the principle of integral subjectivity, which provides the logic of relative, mono-, poly-, meta- and absolute subject, which determines a certain consistent algorithm of the dynamics of motivational and value aspects of the teacher's self-improvement; subjective-actual psychology of V. Romenets and V. Tatenko, which operates with such essential categories for teacher self-improvement as activity (situational, supra-situational, integral), initiative, responsibility, attitude to oneself as a subject of activity; the concept of reflexive determination of V. Zhelanova, which interprets reflection as a cross-cutting meta-process that permeates and determines all components of the phenomenon of self-improvement.

Keywords: *self-improvement of GSE teachers, determination, personality theory, humanistic concepts, axiopsychological concept, subjective-actual psychology, concept of reflexive determination.*

*Стаття надійшла до редакції: 05.10.2024 р.
Прийнято до друку: 19.10.2024 р.*